

P. Дрейкурс, В. Золт: *Счастье вашего ребенка*. Прогресс, Москва 1986, 240 с. (orig. R. Dreikurs, V. Solts: *Happy children a challenge to parents*. Collins/Fontana).

Prostřednictvím ruského překladu se i k našim čtenářům dostává kniha amerických autorů — psychologa, doktora lékařských věd Rudolfa Dreikurse a Vicki Soltsové *Štěstí vašeho dítěte* („Счастье вашего ребенка“, *Happy children a challenge to parents*).

Kniha je určena nejen rodičům, ale i všem specialistům, zabývajícím se otázkami rodiny, výchovy dětí v rodině atd. Autoři vycházejí ze skutečnosti, že život skýtá množství různých situací, v nichž rodiče někdy nevědí, jak jednat se svými dětmi. Proto si autoři knihy vytýčili za cíl pomoci těm rodičům, kteří usilují o lepší pochopení a poznání svého dítěte, o pochopení jeho schopností a z toho vyplývajících možností řešit problémové situace a na základě toho přispět k vytvoření harmonických vzájemných vztahů v rodině.

Úvodní stať v ruském překladu napsal A. V. Tolstych, kandidát psychologických věd a Předmluvu v originálu Rudolf Dreikurs, doktor lékařských věd. Poté následuje vlastní problematika rozdělená do 43 kapitol. Kompozice knihy je velmi zdařilá, usnadňuje porozumění textu jak laické veřejnosti, tak specialistům. V určitém smyslu kniha připomíná informativní příručku. Již z názvů jednotlivých kapitol je čtenáři zřejmé, kterými problémy se autoři zabývají, a čtenář si může vybrat ta témata, která ho momentálně nejvíce zajímají. Jsme toho názoru, že všechny oddíly knihy jsou zajímavé a přínosné a stojí za to seznámit se s knihou celou. Považujeme tedy za vhodné uvést názvy jednotlivých kapitol: Dnešní svízele, Porozumět dítěti, Úsilí patřit ke skupině, Dětská pozorování, Prostředí dítěte, Postavení dítěte v rodině, Reakce dítěte, Povzbuzení, Chybné cíle dítěte, Tresty a odměny, Logické výsledky výchovy, Rozumná přsnost, Respektujte dítě, Respektování pořádku, Respektování práv druhých lidí, Nekritizujte a nezveličujte význam chyb, Přidržovat se zavedeného pořádku, Vyčleňovat čas na učení dětí, Domáhejte se spolupráce, Nevnujte příliš mnoho pozornosti, Vyhnete se sporu vznikajícímu v důsledku mocenské pozice, Vyhnete se konfliktům, Ne slovy, ale činy!, Nekřičte..., Nepodporujte rozmary: nebojte se říci „ne“, Nepodléhejte prvnímu vzplanutí, Nestarejte se příliš, Povzbuzujte k samostatnosti, Nevměšujte se do rozepří, Neobracejte pozornost na strach, Nepleťte se do cizích věcí, Neprojevujte přílišnou lítost, Nevznáшеjte nerozumné požadavky, Buďte důslední, Ať mají děti stejné postavení, Naslouchejte, Sledujte svůj tón, Nerozrušujte se, Nezveličujte význam zlovyků, Hrajte si s dětmi, Televize vás vyzývá, Mluvte s dětmi, Rodinná porada.

Jedním z předkládaných problémů je otázka odměny a trestu jako výchovné metody. Tento způsob výchovy rodiče používají v různé míře, avšak ne vždy si zcela uvědomují psychologické důsledky jeho užívání. Autoři hovoří o kladných a záporných stránkách této výchovné metody při formování osobnosti dítěte. A. V. Tolstych v Úvodní stati vzpomíná slova významného sovětského pedagoga V. A. Suchomlinského, který poukázal na to, že opravdový mistr v pedagogické činnosti vše dělá tak, aby v srdci dítěte nikdy neuhasl drahocenný ohněček: vlastní přání být dobrým... (viz Suchomlinskij, V. A.: *O vospitanii*. Moskva 1973, s. 26). Z tohoto hlediska se autoři knihy *Štěstí vašeho dítěte* zcela ztotožňují s V. A. Suchomlinským.

R. Dreikurs a V. Soltsová dosti přesvědčivě hovoří o kladech takového uspořádání rodinného života, v němž je dosahováno kladných pedagogických výsledků bez využívání mechanismů trestu a častého používání odměny. Mnohými příklady autoři knihy dokazují, jak je důležité dát pocítit dítěti být rovnocenným členem rodiny. Nejednou se zastávají u problému výchovy dítěte k pořádku, k disciplíně, poukávají na negativní důsledky podporování dětí v jejich rozmarech a podněcování k egocentrismu, sobectví. Z hlediska pedagogického vysvětlují, nakolik je nepřipustný příliš kritický vztah k dítěti a neustále malicherné výtky a pedantické upevňování jeho chyb.

Autoři knihy zavrhnou mnohé krajnosti, které vedou k narušování procesu vývoje psychiky dítěte. Za cenné považujeme jejich snahu pomoci rodičům z hlediska optimálního výchovného vedení najít tzv. „zlatou střední cestu“ ve výchově dětí. Jedná se o zavedení určitého stylu styku v rodině — stylu založeného na spolupráci, který je v sociálněpsychologické a psychologicko-pedagogické literatuře nazýván „demokratickým“ a je protikladem stylu „autoritativnímu“, spočívajícímu v přísných výchovných metodách, v omezování iniciativy, v nucování hotových řešení atd. Autoři R. Dreikurs a V. Soltsová si všimají zvláštností vzájemných vztahů v rodině a tónu rozhovoru jednotlivých členů rodiny, který je podstatným ukazatelem vzájemných vztahů mezi rodiči a dětmi.

Všeobecně známým jevem v rodinné výchově je fenomén rodičovské lásky. Autoři věnují pozornost problému tzv. přehnané rodičovské péče, lásky, která přispívá k rozvoji infantilismu dítěte a k disharmonickému vývoji jeho osobnosti. Za takové děti zpravidla o všem rozhodují rodiče, vyžadující naprosté a přesné splnění svých rozhodnutí. Názor na to, že samostatnost se dostaví u dítěte s věkem, je nesprávný a pro rodiče bývá velice obtížné ustoupit od přílišné péče o děti a poskytnout jim samostatnost, neboť to znamená přebudovat od základu vzájemné vztahy v rodině. Autoři upozorňují na to, že mnozí rodiče tím, že se snaží usnadnit život svým dětem, ve skutečnosti přehnanou péčí usnadňují život sobě.

Mnohé konflikty v rodině vznikají i v důsledku nerespektování věkových zvláštností vývoje dítěte. R. Dreikurs a V. Soltsová uvádějí příklady těchto situací v rodinné výchově, přičemž varují rodiče, aby na děti nevznášeli časté a nevážené nároky a vzali v úvahu následující dvě doporučení:

1. Snažit se ve všech případech porozumět dítěti (toto heslo prostupuje celým obsahem knihy a zasluhuje značnou pozornost čtenářů). Psychologie dítěte se podstatně odlišuje od psychologie dospělého člověka. Věkové zvláštnosti souvisí s vývojovými změnami v jednotlivých vývojových stádiích psychické ontogeneze a týkají se všech dětí. Dětský věk se vyznačuje zvláštnostmi myšlení, představ, motivace, paměti atd. K tomu, abychom poznali a pochopili své dítě, je třeba naučit se dívat na životní jevy jeho očima. Je třeba vzít v úvahu i skutečnost, že to, co se rodičům zdá maličkovitým, může být pro dítě něčím velice důležitým.
2. Nelze zapomínat, že slovo je důležitým faktorem, ale není vždy jediným prostředkem a rozhodně ne hlavním způsobem výchovy. Proto autoři knihy obrazejí pozornost v první řadě na jednání, činy samotných rodičů. Osobní příklad chování rodiče je efektivním doplňkem slova ve výchovném procesu.

V knize Štěstí vašeho dítěte autoři dále obrazejí pozornost na to, že výchova v každé své formě je v podstatě formování u dítěte určitého systému duchovních a materiálních hodnot, postojů, potřeb atd., které podmiňují přednosti člověka, jeho činnost, motivy chování. Je zde uvedeno několik příkladů vzájemných vztahů členů rodiny, které přispívají k produktivnímu a účinnému dialogu mezi rodiči a dětmi, mobilizují aktivitu dítěte a jeho úsilí být užitečný lidem.

Uvedl jsem pouze některé zásadní problémy, s nimiž se potýká rodinná výchova a které a mnohé další rozebírají oba autoři ve své práci.

Dialog o problémech psychologie a pedagogiky autoři této knihy vedou přitažlivým způsobem formou otevřené besedy bez zbytečného teoretizování a poučování. Jak jednat v tom či jiném případě? Jak reagovat na konkrétní čin dítěte? Jak chápat motivaci chování dítěte? Jsou používány správné výchovné metody v rodině? Tyto a mnohé další otázky vyvstávají před rodiči v jejich každodenním životě. V knize je obsaženo mnoho konkrétních rad, jež jsou spjaty s typickými výchovnými situacemi. Přitom autoři podávají svá doporučení velice taktně, formou pochopitelnou pro každého rodiče nezávisle na jeho pedagogické zkušenosti a vědomostech z psychologie.

V závěru knihy autoři vyzývají čtenáře — rodiče, zvláště mladé, očekávající narození svého prvního dítěte, aby nepřehlíželi možnost navštívit poradny a poradit se s odborníky. Doporučují rodičům, aby se obraceli o radu dokonce tehdy, když se

jim zdá, že mají s dětmi vcelku drobné problémy. Ve výchovném procesu totiž obrovskou roli hraje profylaxe.

Při čtení knihy je však třeba brát v úvahu, že je napsána americkými autory na základě analýzy výchovy dětí v rodinách žijících v sociálních podmínkách charakteristických pro USA. Proto mnohé principy, které si autoři vzali za základ své práce jako „nové metody“ výchovy, už dávno zakotvily v našich podmínkách v pedagogice a psychologii, které hájí přesvědčení o humánním vztahu k dětem. Za cenné považujeme to, že autoři knihy — lidé pokrokových názorů — se rozhodně stavějí proti takovému systému výchovy, který je v mnohých případech v jejich zemi založen na dvou extrémech — na jedné straně na potlačování osobnosti dítěte a na straně druhé na dovolení „všeho“.

Zdenka Stránská

Бурлачук, Л. Ф., Морозов, С. М.: Словарь-справочник по психологической диагностике. Изд. „Наукова думка“, Киев 1989, 200 с.

Slovník psychodiagnostiky autorů L. F. Burlačuka a S. M. Morozova je z didaktického hlediska přínosnou a užitečnou příručkou nejen pro studenty psychologie, ale i pro vysokoškolsky vzdělané odborníky pracující ve zdravotnictví i v oblasti různých forem psychologického poradenství. Tento přínos nespočívá pouze v abecední přehlednosti nejpoužívanějších psychodiagnostických metodik, v abecedním přehledu životopisných údajů autorů jednotlivých testů a v uvedení některých matematicko-statistických postupů při zpracování výsledků psychologických výzkumů, čili pouze ve formě zpracování daného tématu, ale zejména v jeho obsahu. V obsahu uvedeného slovníku se totiž prolínají teoretická východiska s psychometrickými kritérii, dále s kritérii diagnostické adekvátnosti určité použité metodiky v kontextu statické, dynamické a diferencní diagnózy. Autoři samozřejmě nezapomněli ani na hesla, která se vztahují k základním vlastnostem psychologických testů, jako je validita, reliabilita, standardizace a objektivita, které zaručují praktickou efektivnost diagnostických metod. Zejména je široce rozpracováno heslo validita a její typy: validita inkrementální, konstruktová, kritériální, diferencní, prognostická, obsahová, souběžná, empirická.

Pročteme-li si celou příručku, je zřejmé, že autoři usilují o konstituování psychodiagnostiky jako vědní disciplíny, která má svůj předmět (přičemž tento předmět není vzhledem k různorodosti úkolů, které musí psychodiagnostika plnit, pojímán v tradičním rámci) a širokou teoreticko-metodologickou základnu. Pro výsledný efekt použité diagnostické metody jsou důležité přímé vztahy mezi obsahem této základny a ideovou a technickou stránkou výzkumného projektu, v němž jsou psychodiagnostické metodiky uplatněny. To umožňuje potvrzení faktu, že diagnostikovaný jev je skutečně psychickým jevem a nikoliv umělým konstruktem. Autoři nezapomněli ani na etické aspekty psychodiagnostiky, na profesionální kompetenci uživatelů psychodiagnostických metod apod.

Příručka obsahuje kolem 200 hesel nejrozšířenějších psychodiagnostických metodik, používaných jak v poradenské praxi, tak i klinickopsychologické praxi a v neposlední řadě i ve výzkumu.

Ve slovníku jsou uvedeny i některé v ČSFR méně používané metodiky, jako například projektivní metodika ke zjišťování úrovně psychosexuálního vývoje osobnosti Blacky Pictures (G. Blum, 1949), opírající se o psychoanalytické teorie, metodika analýzy formování pojmů (L. S. Vygotskij, L. S. Sacharov, 1927), metodika ke sledování rodinných vztahů a jejich vliv na úroveň psychosociálního vývoje dětí